

Результати аналізу методик судово-почеркознавчої експертизи: проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення

Віталій Годзь

судовий експерт лабораторії почеркознавчих досліджень та технічних досліджень документів,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9680-8021>, e-mail: vitalikgodz@ukr.net

Ірина Рябенко

судовий експерт лабораторії почеркознавчих досліджень та технічних досліджень документів,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8879-4645>, e-mail: ryabenko1975htc@gmail.com

Проаналізовано методики судово-почеркознавчої експертизи, висвітлено основні проблемні питання їх застосування в практичній діяльності судових експертів і сформульовано рекомендації щодо можливих шляхів вирішення наявних проблемних питань та удосконалення результатів дослідження.

Ключові слова: методика судово-почеркознавчої експертизи; об'єкт, завдання, стадії дослідження; ознаки, що підлягають аналізу; методи дослідження; інформаційна (словесна (вербальна), графічна, структурна, спеціальна, математична) модель.

Results of an Analysis of Methods Used in Forensic Handwriting Analysis, Problematic Issues and Possible Solutions

Vitalii Hodz, Iryna Riabenko

The methods of forensic handwriting examination are analyzed, the main problematic issues of their application in the practical activities of forensic experts are highlighted, and recommendations are formulated regarding possible ways to resolve existing problematic issues and improve the research results.

Keywords: methods of forensic handwriting analysis; object, objectives, stages of research; features subject to analysis; research methods; information (verbal, graphic, structural, specialised, mathematical) model.

Основним положенням, на якому ґрунтується судово-почеркознавча експертиза, є її методологічна основа. Складовою й головним інструментом методології судово-почеркознавчої експертизи є методика.

Методика судово-почеркознавчої експертизи — це система правил та прийомів аналізу рукописних текстів і підписів для ідентифікації їх автора, що ґрунтуються на індивідуальних ознаках письма (нахил, натиск, зв'язність, транскрипція тощо); вони містять чотири стадії: огляд матеріалів, порівняння зразків (вільних, умовно-вільних, експериментальних) та аналіз ознак, виявлення збігів / відмінностей, формулювання висновків. Головні напрями — дослідження загальних (виробленість, темп, загальний вигляд тощо) та конкретних ознак письма (форма рухів, натиск, лінії) із застосуванням сучасних криміналістичних підходів [1].

Методика судово-почеркознавчої експертизи ґрунтується на логіці, передбачає

послугування методами емпіричного та теоретичного дослідження, а отже, може поєднувати різні види моделей.

Відповідно до загальноприйнятої класифікації моделей методика судово-почеркознавчої експертизи за способом подання належить до інформаційних моделей. Як складна система організаційного типу ця інформаційна модель може поєднувати ряд інших моделей — елементів (підсистем) нижчого рівня: словесну (вербальну), графічну, структурну, спеціальну та математичну.

Будь-яка методика судово-почеркознавчої експертизи ґрунтується на наукових засадах і положеннях, насамперед на наукових результатах — нових наукових знаннях, набутих під час фундаментальних або прикладних наукових досліджень. Відповідно розв'язанню проблем судово-почеркознавчої експертизи та розвитку методичного апарату дослідження в галузі знань судового почеркознавства присвячено низку наукових робіт та публікацій,

авторами яких є М. Грига, Р. Довжаниця, В. Бандурко, І. Красюк, В. Лисенко, Г. Аринушкіна, З. Меленевська, Н. Шпакович, В. Шепітько, А. Манцвєтова, В. Орлова, І. Славуцька, М. Сегай, Н. Клименко, В. Штофф, А. Кононюк, С. Рогалін, Ю. Ярослав, М. Бондар, З. Ковальчук, В. Липовський, С. Ципенюк, Т. Сукманова, І. Білоус, Є. Свобода, С. Шкрюба, С. Долинківська, А. Лисенко, І. Фрідман, М. Молибога, Л. Головченко та ін. Розв'язанню проблемних питань судово-почеркознавчої експертизи присвячено публікації В. Годзь й І. Рябенко [2].

За результатами аналізу наявних методик судово-почеркознавчих експертиз визначено, що залежно від завдань, які розв'язує почеркознавча експертиза, методики судово-почеркознавчих експертиз поділяються на ідентифікаційні (установлення виконавця тексту / підпису, чи виконані вони однією особою тощо) та діагностичні (визначення умов письма: незвична поза, стрес, сп'яніння, хвороба, навмисна зміна почерку або наслідування та ін.). Є методики, за допомогою яких розв'язують специфічні завдання [1, 3, 4]. Загалом методики судово-почеркознавчої експертизи мають подібну структуру та передбачають визначення типових питань, об'єктів, завдань та стадій дослідження, а також ознак, що підлягають аналізу. Наприклад, типовими стадіями дослідження є: ознайомлення з матеріалами та постановкою питань; аналіз досліджуваного рукопису та зразків; порівняння ознак письмових знаків зразків і досліджуваного документа; формування висновків на основі виявлених збігів або відмінностей.

Основою формування більшості методик судово-почеркознавчих експертиз є емпіричний підхід — комплексний метод пізнання та дослідження, що ґрунтується на чуттєвому досвіді, спостереженнях, порівняннях, вимірюваннях та експериментах. Водночас основним недоліком емпіричного підходу є наявність чинника суб'єктивності. Так, емпіричний підхід не завжди з потрібною достовірністю розкриває сутність та особливості ознак, які підлягають аналізу. А тому поряд із методами емпіричного дослідження в методиках судово-почеркознавчої експертизи широко застосовують методи теоретичного дослідження. Таке поєднання дало змогу більш

чітко сформувати типову структуру методики судово-почеркознавчої експертизи, яка зазвичай містить: перелік вихідних даних; особливості застосування обраного методу (суті і основний зміст моделей); елементи обчислювального процесу (алгоритм) [1]. Усе більшого практичного застосування набувають статистичні методи дослідження.

Будь-який метод дослідження базується на ідеї моделювання. Метод моделювання є універсальним. Він поєднує емпіричний і теоретичний рівні дослідження під час проведення судово-почеркознавчої експертизи. Водночас у чинних методиках не набули достатнього розвитку й широкого практичного застосування математичні моделі дослідження. Послугування математичним апаратом дослідження є особливо важливим під час проведення комісійних судово-почеркознавчих експертиз.

Отже, результати проведеного аналізу дають підстави вважати, що переважною більшістю методик судово-почеркознавчих експертиз було розроблено на основі набутого досвіду, шляхом застосування методів емпіричного й теоретичного дослідження. Водночас практика експертних досліджень потребує застосування більш досконалого аналітичного інструменту, який би ґрунтувався на математичних залежностях і співвідношеннях (моделях та алгоритмах), а отже, давав змогу із потрібною адекватністю описати об'єкт, процес або явище, що досліджується. Значною проблемою є й те, що наявні методики судово-почеркознавчих експертиз, зокрема математичний апарат, не дають змоги повною мірою кількісно оцінювати результати дослідження, а отже, визначати об'єктивність висновку (висновків), які зроблено судовим експертом (експертами), та узгодженість цих висновків щодо ідентифікації (установлення) особи виконавця рукопису тексту, цифрових записів або підпису. Застосування математичного апарату дослідження є особливо важливим під час проведення комісійних судово-почеркознавчих експертиз.

Отже, математична складова сучасних методик судово-почеркознавчої експертизи потребує удосконалення, а тому виникла необхідність в розвиткові математичного мо-

делювання як методу наукового пізнання та опису реальних об'єктів, процесів, явищ за допомогою математичної мови, шляхом побудови та дослідження їхніх математичних моделей. Саме застосування математичних моделей та алгоритмів як важливого інструмента кількісного оцінювання результатів дослідження має забезпечити об'єктивність, точність та узгодженість висновків експер-

тів, а відповідно, ефективність проведення судово-почеркознавчої експертизи загалом. Узгодженість висновків судових експертів можна оцінити за допомогою коефіцієнта конкордації (Кендалла), а також коефіцієнта парної рангової кореляції (Спірмена). Перспективним, на думку авторів, є застосування Методу аналізу ієрархій Томаса Сааті, який базується на математичному моделюванні.

Перелік джерел посилання

1. Методика судово-почеркознавчої експертизи. Київ, 2008 (реєстр. код 1.1.54). URL: <https://buklib.net/books/28368/> (дата звернення: 21.03.2026).
2. Годзь В. С., Рябенко І. Ю. Строки у судовій експертизі: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Криміналістика і судова експертиза*: 2024. Вип. № 69. С. 5—19. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.01 (дата звернення: 21.03.2026).
3. Манцветова А. І., Орлова В. Ф., Славуцька І. А. Теоретичні природничо-наукові основи судового почеркознавства / За ред. А. Р. Шляхова. Київ, 2006. 443 с.
4. Красюк І. П., Лисенко В. В. Розвиток і сучасний стан вивчення проблематики дослідження підписів і коротких рукописних записів, виконаних за допомогою технічних прийомів та засобів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. № 68. С. 321—330 DOI: 10.33994/kndise.2023.68.32 (дата звернення: 21.03.2026).